

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора економічних наук,
професора, завідувача відділу системних досліджень
науково-технологічного потенціалу**

**Державної установи “Інститут досліджень науково-технічного
потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України”**

Межа Олега Андрійовича

**на дисертаційну роботу Голубки Володимира Михайловича
«Механізми регулювання фармацевтичного ринку в Україні»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством**

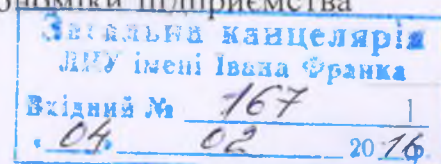
Актуальність теми дослідження.

Трансформаційні процеси, що відбуваються в економіці України потребують активного та ефективного державного втручання. Попередній досвід розвитку національної економіки свідчить про незначну ефективність регулюючих впливів з поглибленням суб'єктивізму економічних відносин. Як наслідок, проблеми ресурсної експортоорієнтованості, низького рівня інноваційності вітчизняної продукції, постійної руйнації реального сектору економіки стали інституціоналізованими ознаками економіки України. Важливе прикладне значення при цьому мають наукові дослідження, зокрема в контексті виявлення проблем і перспектив розвитку фармацевтичного ринку, як рушія інноваційних змін та детермінанти суспільного здоров'я. Такий дослідницький аспект має доповнювати управлінський зріз, а відтак украй актуальним є вивчення процесів розвитку фармацевтичного ринку через призму механізмів його регулювання. У цьому полягає актуальність та висока прикладна цінність обраної тематики дослідження.

Ринок фармацевтичної продукції, як і кожен ринок, який максимально наближений до кінцевого споживача, динамічно реагує на зміни, що відбуваються як у світовій, так і в національній економіці. Це вимагає детермінації та поглибленого дослідження механізмів його регулювання, які мають безпосередній вплив на функціонування не тільки підприємств торгівлі лікарськими засобами, але й національного економічного розвитку загалом. Потреба у поглибленні теоретико-методологічного обґрунтування пріоритетів розвитку вітчизняного фармацевтичного ринку та механізмів його регулювання, а також з метою формування належного наукового супроводження реалізації державної політики в сфері фармацевтики, системи охорони здоров'я та національної економіки, обумовлюють своєчасність й актуальність обраної теми дисертації Голубкою В.М.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота тісно пов'язана з Концепцією розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011-2020 рр., а також з планом науково-дослідних робіт кафедри економіки підприємства

економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка у межах держбюджетних тем “Євроінтеграція України в умовах глобалізації” (номер державної реєстрації 0110U004072) та “Регулювання підприємницької діяльності в Україні в умовах посилення євроінтеграційних процесів” (номер державної реєстрації 0114U005091).

Зазначене обумовлює наукову і практичну значимість дисертації Голубки Володимира Михайловича.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, їх достовірність та практичне значення.

У дисертації розв’язується низка важливих теоретико-методичних та практичних завдань щодо механізмів регулювання фармацевтичного ринку в Україні.

Інформаційним забезпеченням дослідження є нормативно-правові акти, матеріали Міністерства охорони здоров’я України, Державної служби України з лікарських засобів, Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, дані Державної служби статистики України, Євростату, Всесвітньої організації охорони здоров’я, аналітичні матеріали національних та міжнародних рейтингових агентств, монографічні дослідження зарубіжних і вітчизняних вчених, періодичні видання, матеріали всеукраїнських та міжнародних конференцій, власні аналітичні напрацювання, наукові дослідження і публікації, розміщені в мережі Інтернет.

Висновки автора сформульовані чітко і лаконічно, логічно впливають з результатів дослідження. Вони відображають головні результати роботи, суть і новизну розроблених та представлених до захисту наукових положень і практичних рекомендацій. Достовірність одержаних результатів підтверджується методичною та теоретичною обґрунтованістю вихідних положень дослідження.

У роботі використано широкий спектр методів дослідження, що вказує на наявність авторської методики, особистої точки зору на спосіб розгляду проблеми. Це дозволило отримати важливі та ґрунтовні висновки і пропозиції щодо розвитку теоретико-методичних положень та розробити науково-практичні рекомендації щодо механізмів регулювання фармацевтичним ринком в Україні.

Автор вміло користується науковими концепціями, класичними положеннями економічної теорії, економіки підприємства та менеджменту.

Використання значної кількості першоджерел (270 найменувань), у тому числі іноземних джерел, нормативно-правових документів, сучасних методів дослідження, великих обсягів статистичних даних дало можливість дисертанту системно підійти до вирішення поставленої мети, розглянути різноманітні аспекти обраної тематики та обґрунтувати власне бачення вирішення питання модернізації механізмів регулювання національним фармацевтичним ринком.

Практичні рекомендації дисертанта спрямовані на вдосконалення регулювання розвитку фармацевтичного ринку України. Найважливіші

наукові результати дослідження, а також запропоновані у дисертації нові методологічні підходи використовуються у навчальному процесі при викладанні нормативних курсів (довідка про впровадження № 495 від 30.10.2015), а також використано в роботі фармацевтичних фірм Alpen Pharma AG у м. Варшава (Польща) (довідка про впровадження від 31.08.2015р.), "Вест Фарма" у м.Києві (довідка про впровадження №17 від 31.08.2015 р.), "Натурфарм" у м.Києві (довідка про впровадження №12-а від 31.08.2015 р.).

Враховуючи усе вище зазначене, можна зробити висновок, що отримані наукові результати є достовірними та обґрунтованими, а дисертація пройшла необхідну практичну та публічну апробацію.

Наукова повизна результатів дослідження.

Представлена дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням, має логічний і гармонійний зміст. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі дисертації визначено сутність, зміст та особливості застосування міждисциплінарного підходу в процесі дослідження фармацевтичної сфери. Автором обґрунтовано актуальність економічного напрямку досліджень у фармацевтиці, де центральним поняттям постає «фармацевтичний ринок» та доведено, що його сутність полягає у формуванні системи взаємовідносин з приводу різних договірних схем купівлі-продажу фармацевтичних товарів і послуг за визначеною ціною та умовами гарантії якості, а основними характеристиками ринку виступають кон'юнктурні, функціональні і потенційні.

Слід відзначити розроблену інституційно-функціональну модель фармацевтичного ринку, в якій відображено дуальну його складовість – з підпорядкованістю системі охорони здоров'я та споживчому ринку. При цьому виділено основні специфічні характеристики ринку, які проявляються у відносинах його суб'єктів, рівні врегульованості, обов'язковій потребі конкуренції, вимогах до фахівців, специфічній продукції, споживанні, фрагментованості, факторних впливах на попит і пропозицію. Охарактеризовано механізми державного регулювання фармацевтичного ринку в розрізі концептуально-регламентуючих, нормативно-правових, економіко-мотиваційних, контролюючих та інформаційно-промоційних. У дисертації досить глибоко розкрито проблемність розвитку фармацевтичного ринку в Україні внаслідок неефективного державного регулювання та обґрунтовано цільову функціональність державного регулювання ринку зі стратегічною орієнтацією на забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної фармацевтичної продукції. Серед ключових проблем відзначено насамперед бюрократичну складову в різних процедурних питаннях господарювання, зокрема при реєстрації препаратів, що веде до монополізації фармацевтичного ринку, необґрунтоване податкове регулювання, зокрема питання введення ПДВ на лікарські засоби. Окрему увагу звернено на проблему нестабільності регулюючих підходів реалізації

цінової політики. У даному контексті виділено основні напрями державного регулювання цін на продукцію фармацевтичного ринку із конкретизацією пріоритетних механізмів до застосування.

Вивчення зарубіжного досвіду цінового регулювання на фармацевтичному ринку дала можливість автору проаналізувати методи регулювання цін на лікарські засоби в країнах СС та узагальнити ключові вектори і наслідки адаптації світового досвіду державного регулювання фармацевтичного ринку в Україні.

Другий розділ присвячено аналізу національних особливостей та механізмам розвитку фармацевтичного ринку України, а також з'ясуванню ефективності використання інноваційного та інтелектуально-трудоного потенціалу у фармацевтичній сфері у фокусі державної цільової підтримки.

За результатами аналізу обсягів розвитку фармацевтичного ринку України виявлено, що за період 2008-2014 рр. спостерігається їх кількісне та вартісне зростання. Однак основною причиною зростання обсягів ринку, як правильно зазначає дисертант, стало підвищення цін на фармацевтичну продукцію, відтак покращуючи тенденції є дещо суперечливими.

На основі аналізу сегментної структури національного фармацевтичного ринку, зокрема товарної, згідно Державного реєстру лікарських засобів, співвідношення роздрібного і госпітального сегментів, зосереджено увагу на постійному розвитку роздрібного сегменту ринку у вартісному вираженні і його скорочення у кількісному. Позитивне враження складає аналіз основних показників діяльності суб'єктів бізнесу у фармацевтичній сфері та географічну структуру реєстрації лікарських засобів і виробів медичного призначення. При цьому підтверджено високий рівень прибутковості та рентабельності фармацевтичних виробників на фоні промисловості й економіки загалом.

Разом з тим, виявлено, що трансформаційні зміни у структурі вітчизняної економіки створюють несприятливі умови для фармацевтичного виробництва, проте, з іншого боку, спонукають до розвитку збутового і дослідницького сегментів, оскільки вагомість сфери охорони здоров'я та торгівлі у структурі національної економіки посилюється.

Проведений аналіз основних показників розвитку фармацевтичного ринку України відносно демографічних та соціально-економічних індикаторів – обсягів реалізації основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів, обсягів закупівель лікарських засобів аптечними закладами у вартісному та кількісному вираженнях, засвідчив, що у вартісному вимірі обсяги закупівель лікарських засобів аптечними закладами зростають при покращенні рівня матеріального добробуту населення, проте більші кількісні обсяги супроводжуються зниженням рівня доходів домогосподарств.

Проаналізовані загальні показники зайнятості у фармацевтичному виробництві дали можливість виявити значне переважання розміру оплати праці за одну годину в цій сфері, а також визначити привабливість фармацевтичної сфери в плані зайнятості.

Аналіз підготовки наукових кадрів, зайнятості у профільних наукових структурах, а також обсягів фінансування наукової діяльності у фармацевтичній сфері засвідчив практичне її самозабезпечення. Вказано на причини обмеженої участі держави у фінансуванні фармацевтичної сфери, які обумовлені її обов'язковими видатками (програми соціального захисту, забезпечення доступності населення до ліків, утримання закладів охорони здоров'я).

У третьому розділі дисертаційної роботи обґрунтовано стратегічні підходи до вдосконалення регулювання фармацевтичного ринку в Україні, окреслено функціональну значимість суспільного контролінгу якості фармацевтичної продукції та регіоналізаційні аспекти розвитку транскордонного фармацевтичного ринку України.

Автор обґрунтовує стратегічні вектори розвитку фармацевтичного ринку України з позиції створення сприятливих передумов для технологічного прориву національної економіки. Доведено стратегічну значимість наукового потенціалу фармацевтичного ринку в контексті забезпечення його розвитку.

У процесі реалізації стратегії розвитку фармацевтичного ринку України пропонується використовувати практику контролінгу згідно інформаційно-координаційного концептуального підходу. Визначено двоаспектність трактування контролінгу державного регулювання – зі спрямованістю на управлінням об'єкт і на ефективність управлінських рішень профільних державних структур. При цьому контролінг пропонується визначати як систему заходів, спрямованих на забезпечення збалансованого розвитку ринку, що реалізуються на основі повної інформації про ретроспективу, поточний стан і тенденції соціально-економічних процесів у країні. Збалансований розвиток розглядається як узгодженість різнотипних процесів, оптимізація ресурсного перерозподілу між різними видами ринків, які обслуговують конкретні сфери господарювання.

Визначено основні принципи суспільного контролінгу якості фармацевтичної продукції, його цілі, функції, методи, засоби та охарактеризовано спрямованість системи суспільного контролінгу її якості.

Особливої уваги заслуговують запропоновані автором підходи до створення транскордонних фармацевтичних кластерів. Зокрема, на основі урахування досвіду Німеччини, визначено головні умови та основні шляхи створення транскордонних фармацевтичних кластерів в Україні: створення кластера, який об'єднував би лише вітчизняні інституції з подальшою перспективою трансформації у транскордонний; створення одразу транскордонного кластера, що для України є більш вигідним, оскільки ап'орі понизить можливість суб'єктивних домовленостей між потенційними учасниками; розвиток фармацевтичного сектору у кластері з широкою спеціалізацією (бізнес-, інноваційною, нано-, в сфері біотехнологій та ін.). Обґрунтовано, що створення транскордонних фармацевтичних кластерів наразі видається перспективним для західних регіонів України з Республікою Польща.

Охоплення дисертантом широкого кола проблем та їх глибокий аналіз дозволили отримати результати, які характеризуються науковою новизною і значущістю. Серед них:

вперше обґрунтовано:

- 1. концептуальні засади механізмів регулювання фармацевтичного ринку через створення транскордонних фармацевтичних кластерів в Україні з метою покращення соціально-економічної ситуації в регіонах та інноваційного розвитку економіки України;

удосконалено:

- 1. теоретичне обґрунтування проблем і перспектив розвитку фармацевтичної сфери на основі міждисциплінарного підходу, де актуалізується економічний напрям дослідження механізмів регулювання фармацевтичного ринку, що передбачають систему цілеспрямованих заходів подолання кон'юнктурних ринкових дисбалансів з оптимізацією дотримання інтересів його учасників та конструктивними впливами на ситуацію в Україні;
- 2. нову диференціацію контролінгу регулювання ринкових процесів з обґрунтуванням ефективності суспільного контролінгу розвитку фармацевтичного ринку та його першочергової орієнтації на якість фармацевтичної продукції, що має здійснюватися за визначеними етапами і методико-практичними підходами;
- 3. обґрунтування міри регіоналізації регулювання фармацевтичної сфери в Україні у зв'язку з потребою формування транскордонного фармацевтичного ринку, який, на противагу поточним тіньовим схемам транскордонних переміщень, передбачатиме контрольовану та свідомо регульовану систему відносин з належною правовою, організаційною, матеріально-технічною й інституціональною основою;
- 4. теоретико-прикладні підходи висвітлення причин, форм і наслідків поширення фармацевтичного туризму, який проявляється через свідоме ввезення фармацевтичної продукції з іноземних ринків задля індивідуального споживання, або ж тривале її споживання за кордоном з метою покращання стану здоров'я;

знайшли подальший розвиток:

- 1. вектори адаптації зарубіжного досвіду регулювання розвитку фармацевтичного ринку до вітчизняних умов, котрі охоплюють: забезпечення доступності до якісної медицини та фармацевтичної продукції; підтримку високого рівня інноваційної активності фармацевтичних підприємств; інфраструктурне забезпечення надання фармацевтичних послуг, у тому числі з функціонування інтернет-аптек; гнучку цінову політику; диференціацію форм оплати фармацевтичної продукції (система реімбурсації); комплексний аналіз ефективності реалізації механізмів

регулювання фармацевтичного ринку, які передбачають з'ясування основних тенденцій розвитку ринку (обсягу, сегментної структури, асортименту продукції, ціни, інноваційності, імпортозалежності тощо), стану інфраструктурного забезпечення (діяльність профільних структур, що беруть участь у виробництві, зберіганні, збуті продукції, об'єктів, котрі займаються науковою і науково-дослідною діяльністю), а також середовищних особливостей з виявленням макроекономічних, соціодемографічних (у тому числі структури витрат населення на споживання ліків) та регулюючих детермінацій; теоретико-прикладні засади створення й функціонування транскордонного фармацевтичного кластера з визначенням його організаційно-функціональної структури, меж спільних інтересів учасників, а також характеру вертикальних і горизонтальних зв'язків виробничого характеру, що виникають в основних суб'єктів, які формують кластерне ядро.

Підсумовуючи вищесказане, відзначимо, що дисертація Голубки Володимира Михайловича «Механізми регулювання фармацевтичного ринку в Україні» є завершеною роботою, самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до вирішення науково-практичного завдання обґрунтування теоретико-методичних та практичних засад реалізації механізмів регулювання національного фармацевтичного ринку, виявлення особливостей і тенденцій їх удосконалення в Україні.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих дисертантом працях.

Основні наукові положення та результати дисертаційної роботи достатньою мірою висвітлені автором у 16 наукових працях: 10 статтях у наукових фахових виданнях (з них – 9 одноосібних), 2 публікаціях у монографічних зарубіжних виданнях, 4 публікаціях у матеріалах конференцій.

Опубліковані автором статті у фахових виданнях висвітлюють основні положення дисертації, написані на високому науковому рівні та відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України.

Детальне ознайомлення з дисертацією та авторефератом Голубки В.М. дозволяє зробити висновок щодо ідентичності автореферату та основних положень дисертації. Наведені в авторефераті наукові положення, висновки і рекомендації в повному обсязі розкриті й обґрунтовані в тексті дисертації. А основні положення дисертації, виписані в авторефераті, логічно розкривають зміст аналізованої проблеми.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації.

Незважаючи на позитивну оцінку викладених у дисертації положень, висновків і рекомендацій, дисертація Голубки В.М., не позбавлена

дискусійних моментів і положень, що викликають зауваження. Їхня суть полягає у такому:

- 1) другий розділ дослідження присвячено питанням ефективності використання механізмів регулювання фармацевтичного ринку України. Разом з тим відсутні комплексні розрахунки такої ефективності;
- 2) проведення прогнозних розрахунків щодо розвитку вітчизняного фармацевтичного ринку надало б роботі ще більш прикладного характеру;
- 3) доцільно було б проаналізувати регіональну специфіку розвитку і регулювання фармацевтичного ринку в Україні;
- 4) враховуючи, що у фармацевтичній галузі широко практикується функціонування Інтернет-аптек та аптечних кіосків, які найперше, виконують соціальну функцію забезпечення населення лікарськими засобами, то у роботі слід було б зупинитися на ризиках, пов'язаних із соціальною функцією аптек;
- 5) науково-прикладна значущість роботи значно посилилася б, якби автор провів соціологічне дослідження пов'язане із проблемою дослідження;
- 6) у плані вивчення світового досвіду регулювання фармацевтичного ринку потрібно було більше уваги зосередити на пропозиціях, які практики та яких країн доцільно впроваджувати в Україні.

Зроблені зауваження, на наш погляд, не применшують значення виконаної багатопланової роботи, не знижують її наукової новизни та практичної цінності, а можуть бути предметом наукової дискусії.

Висновки про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Рецензована робота виконана українською мовою, оформлена відповідно до норм і правил Міністерства освіти і науки України, є завершеною науково-дослідною працею та виконана на високому науковому рівні.

Висновки в дисертації достатньо аргументовані та викладені в логічній послідовності.

Автореферат і опубліковані праці відображають основний зміст — дисертації. Автореферат за структурою і технічним оформленням відповідає визначеним стандартам Міністерства освіти і науки України. Зміст дисертації та автореферату ідентичні.

Загальні висновки.

Дисертаційна робота Голубки Володимира Михайловича на тему «Механізми регулювання фармацевтичного ринку в Україні» є самостійним, завершеним, цілісним, логічним за структурою науковим дослідженням.

Поставлену в роботі мету досягнуто, завдання розв'язані та висвітлені у заключних висновках методичного та прикладного характеру, наукові публікації відображають основний зміст дисертації.

За змістом, оформленням, важливістю та глибиною вирішення наукових проблем представлена дисертаційна робота відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до кандидатських дисертацій, визначених пунктами 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.

Тема дисертації та подані в ній результати відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Нові наукові положення, висновки та рекомендації, одержані у ході дисертаційної роботи, у сукупності вирішують важливе науково-практичне завдання щодо регулювання фармацевтичного ринку в Україні.

Вважаю, що автор дисертації «Механізми регулювання фармацевтичного ринку в Україні» Голубка Володимир Михайлович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

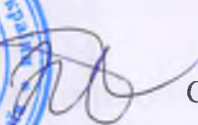
**доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу системних досліджень
науково-технологічного потенціалу
Державної установи «Інститут досліджень
науково-технічного потенціалу та історії науки
ім. Г.М. Доброва НАН України»**

О.А. Мех

Підпис доктора економічних наук, професора,
завідувача відділу системних досліджень
науково-технологічного потенціалу
ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України»
Меха О.А. засвідчую учений секретар ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України»

к.і.н.

 С.О. Жабін

« ___ » _____ 2016 р.